

مهدی نجفی

ایمیل:

najafi5115@gmail.com

وابستگی:

کارشناسی ارشد مهندسی
معماری

مقبره سه گنبد یا سویومبت اورمیه

چکیده

به عنوان یک مهندس علاقمند به تاریخ، گهگاه برخی توصیفات و توضیحات تاریخی، در تضاد با منطق و دید مهندسی که به علت تحصیلات و شغل مهندسی در ذهن من ریشه دوانده است؛ قرار می گیرند. لذا در این راستا تصمیم گرفتم؛ نگاهی مجدد به آنها داشته باشم؛ بلکه این بار بتوانم به توصیف یا توضیحی قانع کننده تر برسم. پرواضح است که این نگاه تلاش دارد بدون هیچگونه ادعایی، دریچه ای جدید به این موضوعات بگشاید و به بسط تفکر یاری رساند.

بنای به اصطلاح "سه گنبد اورمیه" در شهر اورمیه در خطه آذربایجان در شمال غربی ایران واقع گردیده و متعلق به قرن ششم هجری قمری/ شمسی و دوازدهم میلادی می باشد. تاکنون تلاش های زیادی جهت توضیح اطلاق نام "سه گنبد" به این بنا از سوی تاریخدانان صورت گرفته است که متأسفانه هیچکدام با منطق مهندسی فوق الذکر قابل قبول نبوده اند. لذا ضمن تغییر نگاه، در این مجال تلاش گردیده است؛ از زاویه ای متفاوت به موضوع پرداخته شود. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می دهد که به احتمال قریب به یقین، نام واقعی این بنا "سه گنبد" نبوده است؛ بلکه "سو گنبد" : سو گونبد : سویومبت " به معنای مقبره یک جنگاور می باشد.

کلمات کلیدی: بازمهندسی تاریخ، اورمیه، سه گنبد، اوچ گونبز، سویومبت

استناد (آپا): نجفی، م. مقبره سه گنبد یا سویومبت اورمیه. ارومیه: فصلنامه تخصصی "مطالعات تاریخ آذربایجان و ترک" - جلد ۰۱، شماره ۰۳، بهار ۱۴۰۳. ۸۶۹۰-۳۰۴۱ شاپا

Sekonbed'in veya Urmiye'nin Söyümbet mezarı

Mehdi Najafi

E-posta:

najafi5115@gmail.com

Üyelik:

Mimarlık Mühendisliği

Yüksek Lisansı

Özet

Tarihe meraklı bir mühendis olarak, bazen bazı tarihsel tanımlamalar ve açıklamalar, mühendislik eğitimim ve kariyerim nedeniyle zihnimde yerleşmiş olan mühendislik mantığı ve vizyonu ile çelişiyor; Yerleştirildi. Bu nedenle şu yönde karar verdim; onlara tekrar bakın; Aksine bu sefer daha ikna edici bir açıklama veya açıklama bulabilirim. Bu bakış açısının herhangi bir iddiada bulunmadan bu konulara yeni bir pencere açmaya çalıştığı ve düşünceyi genişletmeye yardımcı olduğu açıktır.

"Yeniden Yapılanma Tarihi" makale dizisi bu araştırmanın sonucudur ve ilk bölümü "Urmiye'nin Üç Kubbesi" olarak adlandırılan yapıyı ele almaktadır. İran'ın kuzeybatısında, Azerbaycan bölgesinin Urmiye şehrinde yer alan bu yapı, H. 6. yüzyıl ile MS 12. yüzyıla aittir. Bugüne kadar tarihçiler tarafından bu yapıya "Üç Kubbe" isminin açıklanması için pek çok girişimde bulunuldu, ancak maalesef bunların hiçbirisi yukarıda belirtilen mühendislik mantığıyla kabul edilebilir olmadı. Dolayısıyla bakış açısını değiştirirken bu alanda da çaba sarf edildi; Konuya farklı bir açıdan bakalım. Bu araştırmanın sonuçları, bu yapının gerçek adının "Üç Kubbe" olmadığını neredeyse kesin olduğunu gösteriyor; Daha ziyade, "Sü Gonbad: Sü Günbed: Söyümbet " bir savaşçının mezarı anlamına gelir.

Anahtar kelimeler: tarihin yeniden yapılandırılması, Urmiye, Seghonbad, Och Gonbez, Söyümbet

CITATION (APA): Najafi, M. Sekonbed'in veya Urmiye'nin Söyümbet mezarı. Urmiye: Üç Aylık "Azerbaycan ve Türkiye Tarihi Üzerine Araştırmalar" Uzmanlık Dergi, yıl 01, sayı 03, Bahar 2024, ISSN: 3041-8690.

Urmiyanın Seqonbad və ya Söyümbət türbəsi

Mehdi Nəcəfi

E-poçt:

najafi5115@gmail.com

Mənsubiyyət:

memarlıq mühəndisliyi
üzrə magistr

xulasə

Tarixlə maraqlanan bir mühəndis kimi bəzən bəzi tarixi təsvir və izahlar mühəndislik təhsilim və karyerama görə beynimdə kök salmış mühəndisliyin məntiqi və baxışı ilə ziddiyyət təşkil edir. Ona görə də bu istiqamətdə onlara bir daha nəzər salmama qərar verdim. Aydınadır ki, bu baxış heç bir iddia olmadan bu məsələlərə yeni pəncərə açmağa çalışır və təfəkkürün genişlənməsinə kömək edir.

“Yenidənqurma tarixi” məqalələr silsiləsi bu araşdırmanın nəticəsidir ki, birinci hissəsi “Urmiyanın üç günbəzi” adlanan yerdən bəhs edir. Bu bina İranın şimal-qərbində Azərbaycan bölgəsinin Urmiya şəhərində yerləşir və hicri 6-cı və miladi 12-ci əsrlərə aiddir. İndiyə qədər tarixçilər tərəfindən bu binaya “Üç günbəz” adının verilməsini izah etmək üçün çox cəhdlər edilib, lakin təəssüf ki, bunların heç biri yuxarıda qeyd etdiyimiz mühəndislik məntiqi ilə məqbul olmayıb. Ona görə də dünyagörüşü dəyişdirilərkən bu sahədə səylər göstərilmişdir; Gəlin məsələyə başqa tərəfdən baxaq. Bu araşdırmanın nəticələri göstərir ki, bu binanın əsl adının “Üç günbəz” olmadığı demək olar ki, dəqiqdir; Daha doğrusu, “Su Qonbad: Suqunbad: Söyümbət” döyüşünün məzarı deməkdir.

Açar sözlər: tarixin yenidən qurulması, Urmiya, Seqonbad, Oç Qonbez, Söyümbət

CITATION (APA): Nəcəfi, M. Urmiyanın Seqonbad və ya Söyümbət türbəsi. Urmiya: “Azərbaycan və Türk tarixi araşdırmalar” İxtisaslaşdırılmış Jurnal, il 01, nömrə 03, Yaz 2024, ISSN: 3041-8690.

Segonbad or Suyumbat tomb of Urmia

Mehdi Najafi

Email:

najafi5115@gmail.com

Affiliation:

Master of Architectural
Engineering

Abstract

As an engineer interested in history, sometimes some historical descriptions and explanations contradict the logic and vision of engineering that has taken root in my mind due to my engineering education and career. Therefore, I decided to have a look at them again; maybe I can come up with a more convincing description or explanation. It is clear that this view tries to open a new window to these issues without any claims and help to expand thinking.

The series of articles "Reengineering History" are the result of this researches, that in the first part, the building of "Segonbad" is examined. This building is located in the city of Urmia in the Azerbaijan region and belongs to the 12th century. Many attempts have been made by historians to explain the name "Segonbad" that means three domes, but unfortunately, none of them have been acceptable with the aforementioned engineering logic. Therefore, by changing the view, was made effort to look at the problem from a different angle. The result of this research shows that, the real name of this building is not "segonbad" but most probably, it is "Sügonbad: Sügünbad: Suyumbat" which means the Tomb of a warrior.

Key words: reengineering history, Urmia, segonbad, Sügünbad, Suyumbat

CITATION (APA): Najafi, M. Segonbad or Suyumbat tomb of Urmia. Urmia: "Studies on Azerbaijan and Turk's history" Specialized Journal, year 01, number 03, Spring 2024, ISSN: 3041-8690.

مقدمه

حوزه تاریخی و فرهنگی اورمیه در شمال غرب ایران و غرب دریاچه اورمیه واقع گردیده است که از شمال تا جنوب، از سلماس تا دشت سلدوز و نقده را در بر می گیرد. این حوزه یکی از کهن ترین مراکز تمدن در ایران می باشد که آثار شاخصی از چهار دوره تاریخی مهم را در بر دارد. یکی از آثار قدیمی که هم اینک در بافت مرکزی شهر اورمیه واقع گردیده و از گزند حوادث بسیاری که بر اورمیه گذشته، در امان مانده است؛ برج به اصطلاح سه گنبد می باشد. این بنا در تاریخ ۱۵ آذر ۱۳۱۴ با شماره ثبت ۲۴۲ به عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است و از قدیمی ترین بناهای تاریخی پابرجا در شهر اورمیه می باشد (عسگری زاده، ۱۴۰۲، کد خبر ۱۴۰۲۰۱۰۸۰۲۸۴۹). اطلاق نام "سه گنبد" به این بنا همواره محل تردید یا کنجکاو بوده و توجه محققین را به خود جلب نموده است. در این مجال بنا داریم؛ نگاهی تحلیلی به نام این بنا داشته باشیم.

دوره تاریخی

مطابق کتبه موجود در قاب ورودی بنا، ساخت این گنبد در تاریخ ۵۸۰ هجری قمری، معادل ۵۶۳ هجری شمسی و ۱۱۸۴ میلادی به اتمام رسیده است. این دوره زمانی مصادف با سلسه محلی ائل دنیزلر (ELDƏNİZ'LƏR) یا همان اتابکان آذربایجان می باشد که از سال ۱۱۳۶ الی ۱۲۲۵ میلادی توسط ترکان اوغوز در منطقه آذربایجان تأسیس گردیده و زیر نظر امپراطوری سلجوقی فرمانروایی داشتند.

در سلسله سلجوقی و نیز حکومت ائل دنیزلر، شاهد دوره ای از شکوفایی معماری، فرهنگ و هنر در خطه آذربایجان هستیم که مکتب معماری نخجوان- مراغه در این دوره شکل گرفته و به اوج می رسد. شایان ذکر است؛ بناهایی چون گنبد سرخ مراغه (qırmızı günbəd)، گنبد کبود مراغه (göy günbəd) و مقبره مؤمنه خاتون نخجوان نیز متعلق به این دوران و مکتب معماری می باشند.

مشخصات بنا

سه گنبد در پلانی مدور و مشتمل بر دو طبقه ساخته شده است. طبقه زیرین شامل سرداب و محل دفن شخصیتی سرشناس بوده و طبقه دوم به صورت عبادتگاه درآمده است. این بنای استوانه ای شکل به قطر ۵ و به ارتفاع ۱۳ متر ساخته شده است. بنا از کف تا ارتفاع ۳.۶۰ متر با سنگ و مابقی از آجر تشکیل یافته است. طبقه پایین بنا دارای یک سقف گنبدی شکل می باشد. سردر ورودی بنا که به صورت یک جلوخان پیش آمده؛ مزین به انواع تزئینات و خطوط کوفی و برخی نقوش از جمله گره چینی سنگی می باشد. در داخل قاب بندی، نمونه ای از مقرنس کاری اجرا شده است. داخل طبقه دوم متشکل از یک فضای مربع شکل است که به طرزی ماهرانه از شکل دایره ای به مربع تبدیل شده و در هر جبهه یک طاق نما ایجاد گردیده است. روبروی در ورودی یک محراب دیده می شود که آثار اندکی از آن باقی مانده است. در پایین گنبد در هر کنج مقرنس بندی هایی اجرا شده است. همچنین در داخل بنا،

آثار و نقوشی از دست انسان که ظاهراً نوعی تزیین محسوب می‌گردیده، دیده می‌شود. در مرمت‌های اخیر تنها سه نمونه از آن نقشها را باقی گذاشته‌اند. گنبد این بنا به شکل عرق‌چین بوده و نمای بیرونی بنا به سبک آجرکاری کلوکبندان (حداصل بین آجرها به وسیله مهر پر شده) ساخته شده‌است که در مرمت‌های اخیر، کتیبه «الله الله» که به سبک آجرکاری با خط بنایی ایجاد شده بود؛ با طرح های گل انداز تغییر یافته است. از همین رو می‌توان گفت؛ وجود این کتیبه در جداره بیرونی بنا، سرآغاز نمونه «الله الله» سازی جداره گنبدها و مقبره می‌باشد. با توجه به اسناد و مدارک، احتمال وجود کتیبه دیگری در بالای سردر ورودی و در حاشیه بیرونی دور گنبد دور از انتظار نبوده‌است (شهرداری اورمیه)

طبقه اول دری کوتاه به ارتفاع ۱/۷ متر دارد. مدخل ورودی طبقه دوم به شکل قاب و در کمال زیبایی و ظرافت ساخته و تزیین شده و در بین گنبدهای هم رده، کم مانند می‌باشد و دری به ارتفاع ۲.۵ متر در میانه آن وجود دارد. ضمناً سه کتیبه در این بخش به خط کوفی درج گردیده‌است. در گذشته، دورتادور این بنا مقابر زیادی وجود داشت که احتمالاً محل خاکسپاری طبقه ممتاز شهر اورمیه از جمله امرا، حکما، سرداران و بزرگان بوده‌است.

ترجمه کتیبه‌ها

در قاب مدخل ورودی این بنا (شامل بالای در، بالای طاق‌نما و در چهارچوب مستطیل قاب سردر)، سه کتیبه به زبان عربی و خط کوفی وجود دارد که اطلاعات ارزشمندی را در رابطه با این بنا می‌دهد. تاکنون ۴ قرائت از کتیبه‌های این بنا انجام شده‌است که نخستین آنها توسط خانیکوف روسی در سال ۱۸۵۲، دومین آنها در سال ۱۹۳۱ توسط کاستون وییثت فرانسوی، سومین آنها توسط عبدالله قوچانی در سال ۲۰۱۶ و نهایتاً آخرین و کامل‌ترین قرائت توسط مهران باهارلی در سال ۲۰۲۱ صورت گرفته‌است. قرائت‌های اول تا سوم با اینکه به مرور تکمیل شده اند ولی به‌علت تخریب برخی از نقوش و خطوط این کتیبه‌ها در اثر حوادث، عدم مراقبت کافی و نیز زلزله سال ۱۸۵۶ میلادی، هیچکدام کامل نبودند. نهایتاً مهران باهارلی موفق شد با یک کار تحقیقی حساب شده، نوشته‌های این کتیبه‌ها را بطور کامل قرائت نماید. ترجمه این کتیبه‌ها بدین شرح می‌باشد (باهارلی، ۱۴۰۰، ص ۱۱-۱۴):

(۱) ترجمه کتیبه چهارچوب مستطیل قاب سردر: به نام خداوند بخشنده و مهربان. امیر سپه‌سالار، جلیل‌کبیر، مؤید منصور، شمشیر دنیا و دین، عزت اسلام و مسلمین، یاور مظلومان و فقیران، گزیده ملوک و سلاطین، "شیشقاط المظفری" خداوند عمرش را دراز کند؛ به ساختن این مقبره فرمان داد. این مقبره در ماه محرم سال ۵۸۰ بنا شد.

(۲) ترجمه کتیبه بالای طاق‌نما: خداوند کسی که آن را ساخت، منصور بن موسی را مورد رحمت قرار دهد.

(۳) ترجمه کتیبه بالای در: کار بنده بی‌مقدار، بتا منصور بن موسی.

سه گنبد

در کتب متأخر تاریخی، نام این بنا "سه گنبد" درج گردیده و با همین نام نیز توسط سازمان میراث فرهنگی ثبت ملی شده است. در همین راستا کتب متأخر تاریخی که به زبان ترکی نیز در منطقه نگارش یافته اند؛ به تأسی از همین روال عمدتاً نام این بنا را "اوچ گونیز" که دقیقاً در همان معنای سه گنبد می باشد؛ درج نموده اند. ولی این بنا را چه سه گنبد و چه اوچ گونیز بنامیم؛ ما را با مشکل بزرگی مواجه نموده است و آنهم علت نامیدن این بنا به این نام می باشد.

تاریخ دانان و محققین در توضیح این نام، دلایلی را ذکر نموده اند که در ادامه به اجمال آنها را ذکر و نقد می نماییم:

۱- وجود سه گنبد در جوار هم: برخی گمان دارند که احتمالاً در ادوار گذشته، سه بنای گنبدی شکل در جوار هم وجود داشته اند که به علت حوادث طبیعی یا غیرطبیعی، دو بنای دیگر تخریب شده و تنها یک بنا باقیمانده است. در نقد این دیدگاه بایستی متذکر شد که در هیچیک از کتب یا نوشته های تاریخی، کوچکترین اشاره ای به وجود سه گنبد در جوار هم نشده است. ضمناً با بررسی بازمانده آثار تاریخی در محوطه این بنا نیز به کوچکترین نشانه هایی از وجود دو گنبد دیگر بر نمی خوریم؛ فلذا تاکنون کوچکترین دلیلی برای تأیید این نظریه یافت نشده است. ضمناً در کتیبه عربی موجود در سردر بنا، کلمه مقبره (القبه) بصورت مفرد نگارش یافته است؛ این در حالیست که اگر تعداد این بناها بیشتر می بود؛ بنابه اقتضای دستور زبان عربی حتماً می بایستی بصورت جمع نوشته می شد.

۲- برخی باور دارند که احتمالاً این بنا در گذشته سه طبقه داشته است (هم کف و دو طبقه روی آن) و چنانچه هر طبقه را به مثابه یک گنبد تصور نماییم؛ نهایتاً سه گنبد معنا و مفهوم خواهد یافت. در نقد این نظریه بایستی گفت که اولاً اگر فرض بر این باشد که در گذشته طبقات بیشتری بر روی آن قرار داشته است؛ با توجه به فرم بنا، هیچگونه پله و راه دسترسی به طبقه دوم موجود و متصور نمی باشد. ثانیاً با توجه به وضعیت دیوارها و سقف طبقه اول، امکان استقرار طبقه دوم از دیدگاه سازه ای و مهندسی محتمل به نظر نمی رسد و ثالثاً حتی اگر به فرض محال، طبقه ای نیز بروی این بنا وجود می داشت؛ با توجه به تعریف گنبد در فرهنگ عام و خاص معماری، اطلاق سه گنبد به آن دور از منطق می نماید.

۳- برخی نیز بیان می دارند؛ نظر به اینکه در گذشته، دو بنای گنبدی مشابه در شهرستان سلماس (تقریباً در ۱۰۰ کیلومتری اورمیه) وجود داشته اند؛ فلذا با تجمیع این سه گنبد با هم، گنبد موجود در اورمیه را سه گنبد نامیده اند. این تصور که مردم اورمیه در آن دوران به دلیل وجود دو گنبد مجزا در شهری دیگر، گنبد موجود در اورمیه را با احتساب آنها سه گنبد بنامند؛ به نظر منطقی و باورپذیر نمی رسد. از طرفی با توجه به اینکه اطلاعات چندانی از زمان ساخت دقیق آن دو بنای دیگر در دسترس نیست؛ احتمال اینکه آن دو بنا قبل از بنای سه گنبد اورمیه ساخته شده باشند نیز محل شک و تردید جدی می باشد.

نکته مهمی که بایستی بدان توجه داشت این است که تمام این نظریه‌ها، فرض را بر سه‌گنبد بودن نام این بنا گزاردند و در ادامه کوشیده‌اند به نوعی این نام را توجیه یا تفسیر نمایند. این در حالیست که بارها در تاریخ نگاری ما، عمداً یا سهواً شاهدیم که نام بناها بدرستی ثبت یا ذکر نشده‌است. معروف‌ترین مثال از این دست، بنای بسیار مهم مسجد تاریخانه دامغان می‌باشد که به عنوان قدیمی‌ترین مسجد ایران از آن یاد می‌شود. این مسجد توسط برخی تاریخدانان متأخر، تاریکخانه نگارش می‌شد و به اصرار، دلایل مختلفی نیز جهت تفسیر این نام طرح می‌گردید. در حالیکه اطلاق تاریکخانه به مسجد که محل تجلی نور خداوند است؛ به نوعی دارای تضاد ماهوی بود. تا اینکه بالاخره تصدیق گردید که نام واقعی این مسجد در اصل تاریخانه است که از ترکیب واژه ترکی تاری به معنی خدا و خانه شکل گرفته و به مفهوم خانه خدا می‌باشد. این تحقیق نیز حول چنین نگاهی شکل گرفته‌است؛ یعنی به جای اصرار بر توجیه نام سه‌گنبد تلاش دارد؛ اشکالات احتمالی در درج یا نگارش این نام را بررسی نماید.

سوگنبد/ سوگو نبد

بایستی توجه داشت که بهترین منبع برای بررسی بنای سه‌گنبد اورمیه، خود بنا و اطلاعات موجود در آن است. خوشبختانه کتیبه‌های موجود در این بنا بطور کامل قرائت شده و در دسترس می‌باشند. با تعمق در این کتیبه‌ها مواردی به شرح ذیل آشکار می‌گردد:

۱- تاریخ اتمام ساخت این بنا بدون شک ۵۸۰ هجری قمری، معادل ۵۶۳ هجری شمسی و ۱۱۸۴ میلادی می‌باشد. این دوره مصادف با امپراطوری عظیم سلجوقی در نیمه غربی آسیاست که در دل این امپراطوری، شاهد شکل‌گیری حکومت ائل‌دنیزلر (ELDƏNİZ'LƏR) یا همان اتابکان آذربایجان در غرب ایران و منطقه آذربایجان هستیم. با ادبیات امروزی چنین استنباط می‌شود که ائل‌دنیزلر ضمن داشتن حکومتی فدرال و مستقل، عمدتاً خراج‌گزار و وفادار به پادشاهان سلجوقی بودند. بایستی به این نکته مهم توجه داشت که نظر به اهمیت و جایگاه فرهنگی و اجتماعی منطقه آذربایجان، در دوره‌های متعدد تاریخی، شاهد چنین حکومت‌های فدرال و مستقلی در آذربایجان هستیم و از منظر تاریخ‌نگاری سیاسی، این موضوع کاملاً عادی و معمول بوده‌است.

۲- هم امپراطوری سلجوقی و هم سلسله ائل‌دنیزلر، هر دو حکومت‌هایی ترک تبارند که غالب شاهان و امرای این سلسله‌ها نیز از قبایل مختلف ترکان اوغوز بوده‌اند. این بنا نیز به دستور امیر شیشق‌ال مظفری ساخته شده‌است. توجه به این نام نشان می‌دهد که اولاً وی از امرای محلی و به احتمال قریب به یقین حاکم شهر اورمیه در آن عصر بوده‌است. ثانیاً نام وی که شیشق‌ال مظفری باشد؛ نشان از تبار ترکی وی دارد. و ثالثاً مظفری نشان از انتساب وی به مظفرالدین قیزیل آرسلان دارد. مظفرالدین قیزیل آرسلان، سپه‌سالار و امیرالامرای سلطان سلجوقی و برادر کوچکتر و نائب‌السلطنه نصرت‌الدین محمد جهان پهلوان دومین پادشاه

سلسله ائل دنیزلر بود. شایان ذکر است؛ مظفرالدین قیزیل آرسلان پس از فوت برادر بزرگترش در سال ۱۱۸۶ میلادی (دو سال بعد از ساخت بنای سه گنبد اورمیه) به عنوان سومین پادشاه سلسله ائل دنیزلر به سلطنت رسید.

۳- با توجه به توصیفات که از امیر شیشقاط المظفری در کتیبه موجود در سردر بنا می شود؛ چنین به نظر می رسد که وی در کسوت امیری، سپه سالاری، سرداری و جنگاوری بوده است.

۴- کارکرد این بنا به وضوح در کتیبه ذکر گردیده که به عنوان مقبره (القبة) بوده است و در امتداد فرهنگ مقبره سازی ترکان و در آن چهارچوب ساخته شده است. این نوع مقبره ها را در جای جای ایران می توان مشاهده نمود که ساخت آنها با گسترش امپراطوری سلجوقی در فلات ایران و غرب آسیا رونق گرفت و بعدها به یک سنت پایدار معماری ترکی- ایرانی - اسلامی تبدیل گشت و از مشهورترین آنها می توان به گنبد علویان، برج طغرل، برج مهماندوست، برج های خرقان و ... اشاره نمود. بنای سه گنبد اورمیه نیز در همان راستا و در مکتب معماری نخجوان- مراغه احداث گردیده و قریب به یقین، هدف از ساخت این بنا مقبره ای جهت خاکسپاری امیر شیشقاط و احتمالاً خانواده وی پس از مرگ بوده است.

حال اگر بخواهیم ۴ بند فوق را جمع بندی نماییم؛ سه گنبد مقبره ایست که برای امیر شیشقاط که از امرای ترک تبار شهر اورمیه و از سپه سالاران و جنگاوران آن دوران بوده؛ در سنت معماری ترکی- ایرانی - اسلامی ساخته شده است. یعنی به اختصار "مقبره یک سپه سالار و جنگاور اورمیه ای" می باشد. حال چنانچه به زبان ترکی رایج در قرون پنجم و ششم هجری مراجعه کنیم؛ به مقبره ای که دارای قبه ای مخروطی یا هرمی بود؛ گنبد (gonbəd) و یا با تلفظ ترکی آن گوئبد (günbəd) و به سپه سالار، سردار، سرباز، جنگجو و جنگاور، سو (Sü) می گفتند (اکر، ۲۰۰۶، ص ۱۰۴-۱۳۳) با ترکیب این دو کلمه با هم به واژه سو گنبد (sügonbəd) یا سو گوئبد (sügünbəd) می رسیدیم که عیناً به معنی مقبره یک جنگاور می باشد. بسیار طبیعیست اگر امیری چون شیشقاط المظفری که خود را جنگاور و سپه سالاری بزرگ می داند؛ چنانچه بخواهد مقبره ای را برای پس از مرگ خود بنا نهد؛ نام آنرا "مقبره یک جنگاور" بنامند.

موارد مشابه در نام گذاری

در جای جای ایران به نمونه های مشابهی بر می خوریم که از چنین روشی در نام گذاری تبعیت می نمایند. اگر بخواهیم مثالی از شهر اورمیه بیاوریم می توان به مسجد سردار اورمیه اشاره نمود که با توجه به اینکه توسط عبدالصمدخان (جد عظیم السلطنه سردار) ساخته شده و بعدها توسط خود عظیم السلطنه سردار مرمت گردیده است؛ به نام مسجد سردار خوانده می شود. به عنوان مثالهایی از دیگر نقاط ایران نیز می توان به بناهایی چون بازار وکیل شیراز، بازار سردار کرمان و مسجد سپه سالار تهران اشاره داشت.

سه گنبد و سو گو نبد

حال این سؤال پیش می‌آید که چگونه سو گو نبد (sügünbəd) تبدیل به سه گنبد (segonbəd) شده‌است. با کمی تفکر جوابی بسیار سهل و ساده برای این سؤال می‌توان یافت. در زبان ترکی، مصوت‌های بیشتری نسبت به زبانهای عربی یا فارسی داریم که یکی از آنها مصوت و (ü) می‌باشد. متأسفانه نه تنها در الفبای عربی-فارسی، حرفی مستقل برای نگارش این مصوت وجود ندارد؛ بلکه فارس‌زبانان در تلفظ این مصوت نیز دچار مشکل می‌شوند. اگر یک فارس‌زبان بخواهد واژه سو گو نبد (sügünbəd) را تلفظ نماید یا باید بصورت سو گنبد (su gonbəd) باشد و یا سه گنبد (se gonbəd). اولی تلفظیست بسیار ثقیل و دشوار و با ژنتیک طبیعی زبان فارسی همخوانی ندارد. پس طبیعیست که یک فارس‌زبان سو گو نبد (sügünbəd) را سه گنبد (segonbəd) تلفظ کند.

سو گو نبد و سویومبت

موضوع بسیار جالب و مهمی که در تأیید نظریه فوق با آن مواجه می‌شویم این است که مردم محلی و ساکنین بومی شهر اورمیه، این بنا را سویومبت می‌نامند. اگر به هر ترک‌زبانی بگوییم؛ واژه سو گو نبد (sügünbəd) را با گویش مردم کوچه و بازار تلفظ نماید؛ گ (g) را تبدیل به گ نرم (ğ)، ن (n) را تبدیل به م (m) و د (d) را تبدیل به ت (t) می‌نماید و نهایتاً سو گو نبد (sügünbəd) را دقیقاً سویومبت (suyumbət) یا (sügümbət) تلفظ خواهد نمود.

نتیجه گیری

با توجه به تفاسیر فوق چنین به نظر می رسد که نام صحیح این مقبره به جای واژه "سه گنبد" که از نظر معنایی، مفهومی، کارکردی و تاریخی فاقد معنا و مفهوم منطقی می باشد؛ واژه سو گو نبد (sügünbəd) یا بطور عامیانه سویومبت (suyumbət) است که از نظر معنایی، مفهومی، کارکردی و تاریخی دقیقاً منطبق بر روح این بناست. با توجه به اینکه مصوت و (ü) در زبان فارسی موجود نبوده و تلفظ آن برای فارس زبانان نیز دشوار است؛ پیشنهاد می گردد ضمن اصلاح کتب و منابع داخلی و خارجی، منبع این بنا با نام واقعی آن، همان نامی که مردم اورمیه می شناسند و می نامند؛ بصورت "سویومبت" با نگارش انگلیسی "Suyumbat" که به معنی مقبره یک جنگاور می باشد؛ بنویسیم و بخوانیم.

منابع

- ۱- عسگری زاده، المیرا (۱۴۰۲). برج سه گنبد اورمیه یادگار دوران سلجوقیان. ۱۴۰۲/۱۱/۱، isna.ir/xdNBSz
- ۲- شهرداری اورمیه. بنای سه گنبد اورمیه. ۱۴۰۲/۱۱/۱، qr.urmia.ir/Home/SeGonbadTombTower
- ۳- باهارلی، مهران (۱۴۰۰). سویومبت، قرائت صحیح و کامل کتیبه های کوفی مقبره قبه ای سویومبت (سه گنبد) اورمیه. اورمیه؛ نشر یاز

4- Eker, süer (2006). Sü ve sü ile yapılan tarihi askeri terimler üzerine disiplinlerarası bir inceleme. Türkbilgi, 12; 104-133.